

Akademikai susipažino su rajono aktualijomis

Praėjusį trečiadienį, gegužės 13 dieną, Kupiškio rajone lankėsi Lietuvos mokslų akademijos (LMA) atstovai. Kupiškio viešojoje bibliotekoje surengtas jų susitikimas su Kupiškio visuomene. Perskaityti dviejų akademikų pranešimai, vyko diskusija.

Vėliau svečiai iš LMA važiuavo į Palėvenę, kur susipažino su buvusiu dominikonų vienuolyne ir Palėvenės bažnyčia.

Susitikime dalyvavo rajono Savivaldybės specialistai, UAB „Durpeta“ atstovai ir kiti Kupiškio žmonės, kurie domisi miesto ateitimi, rajono perspektyvomis.

Banguolė ALEKNIENĖ-ANDRIJAUSKĖ

BENDRADARBIAVIMO STRATEGIJA

Rajono meras Algirdas Raslanas padėjo ne tik atvykusiems svečiams iš LMA, bet ir Jūriui Baniui, buvusiam LMA prezidentui, su kuriuo šis atvykimas derintas gal dvejus metus.

Nukelta į 3 p.

Rajono meras Algirdas Raslanas papasakojo apie Kupiškio krašto aktualijas. Autorės nuotrauka

Atkelta iš 1 p.

Jo giminė kilusi nuo Antašavos. Antašavos dvaras jiems kažkada priklausė. Tos sąsajos taip pat prisidėjo, kad pavyko surengti šį vizitą.

Sveikinimo žodį taręs LMA prezidentas akademikas Vytautas Nekrošius sakė, kad LMA turi tradiciją ir norą bendradarbiauti su regionais.

„Pažinti regionus yra viena mūsų strateginių krypčių. Dar svarbiau, kad regionai mus pažintų, kad matytų, kokia yra LMA veikla.“

Šiaip nevažinėjame tik kaip ekskursantai. Visuomet pasistenčiame sužinoti, kokie klausimai svarbūs tam regionui, rajonui, kur lankomės, kad vėliau galėtume pabandyti surasti ekspertą, kuris galėtų išdėstyti savo požiūrį rūpimais klausimais“, – teigė V. Nekrošius.

Jis pristatė kitus atvykusius svečius – akademikus Arvydą Povilaitį, Vidmantą Stanį, Aivarą Kareivą, Juozą Augutį, Kęstutį Armolaitį, LMA generalinį sekretorių ir kanclerį Zenoną Dabkevičių.

Svečiams parodytas vaizdo siužetas apie Kupiškio rajoną. Vėliau A. Raslanas paminėjo svarbiausius istorijos faktus, susijusius su Kupiškio kraštu, kad pro čia į Rygą ejo senas prekybos kelias.

Atkreipė dėmesį, kad Kupiškį nuo aplinkinių rajonų skiria maždaug 50 kilometrų atstumas. Tai neblogai. Blogiausia, kad daug kas pro Kupiškį tik pravažiuoja. Tikslas, kad čia tie keliautojai ilgiau stabelėtų. Bet kaip sustabdyti pravažiuojančius žmones?

„Čia daugiausia yra lygumos ir dirbami laukai, yra miškai. Didelės pridėtinės vertės tokia vietovė neduoda pramonės plėtrai. Antra vertus, ir kaimyniniuose rajonuose pramonė neišplėtotą. Vienintelis Panevėžys, kaip regiono centras, dar kuria pridėtinę vertę, bet kartu ir atima mūsų gyventojus arba darbo jėgą.“

Pramonė išlikusi tikrai ten, kur sovietiniais laikais buvo didelis įdirbis. O Kupiškyje nebuvo šio įdirbio. Durpių perdirbimo įmonė yra didžiausia įmonė, išlikusi šiame regione per tą laikotarpį.

Apskrityje yra Regioninės plėtros taryba. Mes tikėjome, kad Vyriausybė priims sprendimą dėl regioninės plėtros. Vidaus reikalų ministerija buvo pradėjusi rengti naujos Regionų ministerijos projektą, kuris gerokai pajudėjo. Mes turėjome viltį, kad savivalda turės daugiau galimybių dirbti gyventojų labui. Tačiau valdžios atidavimas iš centrinės valdžios, iš ministerijų vyksta labai lėtai. Jie nenori atsakyti beveik nieko ir apriboja darbą, mums primeta papildomas išlaidas ar pridėtinės išlaidas, arba sunkiai atiduoda valdymo, viešojo administravimo įrankius“, – apgailestavo rajono meras.

Visgi jis pasidžiaugė, kad procesas juda į gerąją pusę. Šis regionas gavo 169 milijonus eurų investicijoms. Tai yra viduriukas, galbūt 5 ar 6 vieta tarp dešimties regionų.

Lietuvos mokslų akademijos prezidentas Vytautas Nekrošius sakė, kad Lietuvos mokslų akademija siekia palaikyti ryšius su visais Lietuvos regionais ir skieisti įvairių mokslų sričių patirtį.

Pranešimą apie vandens telkinių pakrančių eroziją skaitė akademikas Arvydas Povilaitis. Banguolės Alekniėnės-Andrijauskės nuotraukos

„Šie pinigai ateina į savivaldą, mes disponuojame apie 18 milijonų eurų, kurie vienu ar kitu pagal jau nustatytas prioritetus šiuo metu bus investuoti“, – teigė A. Raslanas.

Pasak jo, deja, nedžiugina demografinė rajono padėtis. Kasmet prarandama po tris šimtus gyventojų. Tai liūdnąji statistika.

Vis dėlto pasidžiaugti galima rajone gyvenančiais darbščiais ir kūrybingais, puoselėjančiais tradicijas ir bendrystę žmonėmis.

Meras toliau apžvelgė lankytinas rajono vietas, paveldo ir meno, rekreacijai skirtus objektus, rengiamas edukacijas. Apgailestavo, kad iki šiol Palėvenės bažnyčios vidaus restauravimui neskirta lėšų.

IR APIE HIDROLOGŲ STYGIŲ

Akademiko Arvydo Povilaitio pranešimo tema buvo „Vandens telkinių krantų erozija“. Prieš šios temos gvildinimą jis trumpai prisistatė.

„Malonu čia būti. Esu šiek tiek susijęs su Kupiškio, nes mano žmona yra kilusi iš šio miesto. Gilinuosi į vandens inžinerijos mokslus. Dirbu Vytauto Didžiojo universitete ir esu LMA narys.“

Man vienas įdomus akcentas, kurį noriu pasakyti ir akademikams, kad Kupiškio miesto herbo mėlyname fone pavaizduotos dvi upės. Tai labai labai retas reiškinys Lietuvos heraldikoje, kad būtų dvi upės. Čia tai Kupa ir Lėvuos“, – kalbėjo svečias.

Pasak jo, Kupiškis hidrografiniu požiūriu nėra labai vandeningas kraštas, bet yra daug ežerų.

Renginio dalyviai.

Čia važiuodamas suskaičiavęs 25 ežerus. Aišku, skirtingas jų dydis. Taip pat yra devyni tvenkiniai. Didesni kaip penki hektarų plotu. Tai irgi svarbu hidrografiniu požiūriu. Šiapus visas šis kraštas patenka į Mūšos upės baseiną. Bet toliau Mūša įteka ne į Dauguvą, bet į Lielopę. Tai tarpvalstybinės upės baseinas.

Didžiausias vandens telkinys rajone Kupiškio marios arba Lėvens tvenkinys. Jis ketvirtas pagal dydį dirbtinis vandens telkinys Lietuvoje po Kauno marių, Antalieptės tvenkinio, Elektrėnų marių. Plotas beveik aštuoni kvadratiniai kilometrai.

Dar vienas įdomus momentas, kad statytas nuo 1984 iki 1986 metų. Šiais metais sukanka 40 metų, kai pastatytas šis tvenkinys.

„O kuo jis įdomus? Pažiūrėjau į jo projektą čia važiuodamas, kaip jis buvo daromas. Pagal projektą tai labai gilus tvenkinys. Vidutinis gylis 4 metrai, giliausias 10 metrų. Ar šiandien taip yra, aš nežinau, bet turbūt panašiai taip ir yra. Dar vienas įdomus momentas, kad yra žemių užtvanka penkiolikos metrų aukščio su gražia šachtine pralaida. Kupiškėnai tikrai žino šią vietą. Šiapus nuvykus visada įdomu ją pamatyti“, – apie Kupiškio hidrografiją kalbėjo A. Povilaitis.

Toliau jis aptarė vandens telkinių krantų eroziją – upių, ežerų, tvenkinių, krantų ardymo priežastis. Pasak lektoriaus, erozija vyksta dėl vandens srautų, bangų, ledo poveikio. Taip pat gali būti žmogaus ir gyvūnų veiklos padarinys.

Nukelta į 5 p.

Akademikai susipažino su rajono aktualijomis

Atkelto iš 3 p.

Kalbėjo apie krantų apsaugos priemones. Jos gali būti inžinerinės-hidrotechninės (hidrodinaminė ir hidrostatiškos jėgų poveikio mažinimas, vandens srauto reguliavimas vagoje). Taip pat gali būti ir fitotechnologinės-bioinžinerinės priemonės, kai naudojami augalai (mikrofitai, kitaip sakant, vandens augalai, krūmai, medžiai), kombinuotos konstrukcijos („gyvų“ kuoliukų konstrukcijos, žabiniai, fašinos, mediniai rėmeliai ir kt.).

A. Povilaitis pabrėžė, kad nėra vienos priemonės, kurią paimsi ir pritaikysi krantų erozijai mažinti. Paprastai reikia skaičiuoti, žiūrėti, kas tinka konkrečiai atveju.

Jis apgailestavo, kad jaunimas nenori studijuoti hidrologijos. Šių specialistų labai stinga. Svečias prašė paraginti savo vaikus, jaunimą rinktis šias studijas, nes jas baigusieji nestokos darbo ir gero atlyginimo.

APIE DURPYNŲ BŪKLĘ

Kęstučio Armolaičio, miškininko, mokslininko, 50 metų dirbusio Miškų institute, pranešimo tema „Lietuvos durpynų ekologinė būklė“.

Svarbiausia mokslininko išsakyta mintis – natūralių, nusausintų, nesausintų, pramoninių durpynų tvarumą Lietuvoje dabar mažina vandens stygius.

Svarbiausia durpynų reikšmė yra biologinei įvairovei ir klimato kaitos švelninimui.

Durpynai būna žemapelkiai. Susidaro žemesnėse reļeifio vietose, upių slėniuose, paežerėse. Juos maitina upių ir gruntiniai vandenys.

Aukštapelkiai durpynai maitinami tik atmosferos kritulių. Tad jiems labai stinga mitybos medžiagų.

Tarpinio tipo durpynai turi žemapelkės ir aukštapelkės požymių.

Pasak lektoriaus, per metus Lietuvoje susidaro 1 mm durpių sluoksnis. Vidutinis durpių klotų plotas 3 m, didžiausias – 16 m Didžiojo Raisto pelkėje Jonavos rajone.

Apie Lietuvos durpynų būklę kalbėjo akademikas Kęstutis Armolaitis. Bangualės Aleksnienės-Andrijauskės nuotrauka

Gamtos paveldo fondo duomenimis, Lietuvoje durpžemiai užima nuo 8 iki 10 proc. šalies teritorijos arba 654 tūkst. ha plotą.

Žemapelkių durpžemiai yra apie 513 tūkst. ha, tarpinio tipo durpynai – apie 89 tūkst. ha, aukštapelkių durpžemiai – 52 tūkst. ha.

Didžioji dalis durpžemių nusausinta žemės ūkio reikmėms ir durpių gavybai. Šiuo metu 45 proc. nusausintų durpžemių skirta žemės ūkiui, 39 proc. miškininkystei, apie 4 proc. durpių gavybai (2 proc. eksploatuojami, 2 proc. apleisti karjerai).

Iki XXI a. trečio dešimtmečio pradžios Šepetos durpynė buvo atviro pelkės plotai su ežerokšniais, kiminių ir duburių kompleksais sunaikinti. Natūrali augalija išliko tik durpyno pakraščiuose augančiuose miškuose.

TVARIŲ SPRENDIMŲ PAIEŠKOS

K. Armolaitis sakė, kad durpynų gaisrai yra dar vienas šiltnamio efekto sukeliančių dujų šaltinis, prisideda prie klimato kaitos skatinimo. Degant durpynui išsiskiria ne tik anglies dioksidas ir monoksidas, bet ir azoto, sieros oksidai, kietosios dalelės. Jis pagyrė kupiškėnų, kad pavyko užgesinti gaisrą Šepetos durpynė.

Lektorius priminė, kad Euro-

pos Sąjungos Gamtos atkūrimo reglamente įrašyta atkurti nusausintų durpių hidrologinį režimą. Tyrimai atskleidė, kad po atkūrimo CO₂ emisija nedaug sumažėjo, per sausras pelkėse vanduo vis tiek nusilgdavo. Čia yra problema.

Bet pelkių atkūrimas svarbus biologinės įvairovės išsaugojimui. Klimato reguliavimui (anglies dioksido absorbcijai, organinės anglies kaupimui durpių pavidalu). Taip pat tai svarbu vietos orų formavimui (mažina temperatūros svyravimus, valo orą), vandens valymui, dirvos erozijos ir durpių klotų suslėgtumo prevencijai, atsinaujinančių gamtos išteklių, kuriuos galima naudoti energetinėms reikmėms, pašarui, statybinių medžiagų gamybai, maistui, farmacijos pramonėje, amatininkystėje ir kitur.

Pelkių užvandeninimas aktualus ir krašto apsaugai, gaisrų durpynuose prevencijai.

K. Armolaitis kalbėjo ir apie pelkininkystę, klimatui palankų ūkininkavimą natūralių ir atkurtų pelkių teritorijose. Ši sąvoka apima ir pelkinių augalų produkcijos paruošimą, pelkėms būdingo hidrologinio režimo palaikymą, atkūrimą, pelkių biologinės įvairovės apsaugą.

Papasakojo apie Vokietijos pelkininkystės patirtį.

Lietuvai tikslinga būtų plėtoti daugiametės šlapias pievas ir aukš-

Gintaras Rapkauskas, UAB „Durpeta“ valdybos pirmininkas, Šepetos durpyno savininkas, turėjo ką papasakoti apie durpynus ir durpių versiją iš savo patirties.

tapelkės ganykloms, skirtoms gyvulininkystei, mėsiniam galvijams, juodaksnynus biomasei ruošti.

IŠ PRAKTIKO PATIRTIES

Gintaras Rapkauskas, UAB „Durpeta“ valdybos pirmininkas, Šepetos durpyno savininkas, papasakojo, kad du trečdaliai Lietuvoje eksploatuojamų durpynų nebeteri resursų, praktiškai yra vandenys. Pasak jo, įstatymas durpininkus įpareigoja visus durpynus atstatyti ir atkurti, 80–90 proc. jų bus atkurta.

„Jau padarytas įdirbis ir tai mokame daryti. Vytauto Didžiojo universitetas kuravo vieną gana nemažą mūsų projektą. Skaičiavo, kiekvieną augalo augimo milimetrą, augalų įvairovę. Pavyko puikiai. Praktikos turime, belieka dirbti. Šiandien atvažiuoju į tą pelkę, kurioje durpyno uždarymas vyko dvidešimt ketverius metus, nepasakysi, kad joje buvo žmogaus koja. Ši vietovė Telsių rajone Aklašis ežeras“, – sakė G. Rapkauskas.

Jis papasakojo ir apie Šepetos pelkės ateitį, UAB „Durpeta“ verslo aktualijas.

Šepetos pelkė sena, turtinga jos istorija, ji gerai ištyrinėta mokslininkų. „Čia 60 hektarų yra draustinis. To niekas nežino. Niekam nesakiau, niekam nepasakojau. Galiu dabar pasakyti, kad tas draustinis fiksis Šepetos pelkėje, tik jis dabar labai ankštai užvandenintas. Mums reikės tą kepurę nupjauti ir

paskleisti po visą teritoriją, kad užvulinkystei, mėsiniam galvijams, juodaksnynus biomasei ruošti.

Per dvidešimt penkerių metų laikotarpį visa Šepetos pelkė taps draustiniu. Tai bus didžiulis ežeras, aplinkui apaugęs, grįš į pelkę pelkė“, – tvirtino Šepetos durpyno savininkas.

Pasak jo, šiandien įmonė iš Šepetos pelkės naudoja tik kas ketvirtą penktą durpių kubą, įjungtas taupymo režimas. Įmonė maitina keturiolikos rajonų durpynai.

Durpės vežamos iš penkių žemaitijos rajonų. Vežamos nuo pasienio iš trijų durpynų, iš Kaišiadorių. Perkamos iš Latvijos. Kai buvo galimybė, vežtos ir iš Rusijos, iš Estijos.

Gamyba sukoncentruota „Durpetoje“, nes tai stipri įmonė su šiuolaikine įranga, technologijomis, robotais. Dalyvaujama parodose. Kupiškio vardas vienuoliktą metą yra pasaulinėje Eseno (Vokietija) parodoje.

„Gaila, bet mes patys didžiausią ir geriausią fabriką tarp Baltijos šalių, kur gaminame durpes kurui, uždarėme pracistais metais. Žvelgiant į dabartinę globalią situaciją, energetinės durpės galėtų būti geras kuro rezervas ir alternatyva medžiui, kuris pūva. Suprojektavus galima būtų laikyti tokį kuro rezervą miestuose, miesteliuose. Apie tai dar galvosime su politikais, nes suomiai tą daro“, – savo įžvalgas išsakė G. Rapkauskas.